

MIGUEL DE CERVANTES

Don Quixot de la Manxa

Guia didàctica de l'exposició
A partir de 12 anys

edicions
bromera

Guia didàctica referida a l'exposició temàtica
sobre el *Quixot*, basada en el llibre *Don Quixot de la Manxa*
(ISBN: 84-7660-990-6)

©Edicions Bromera SL

Polígon Industrial 1 – 46600

www.bromera.com

©Salvador Bataller i Eva Cantos, 2005

PRESENTACIÓ

Aquesta exposició vol ser una porta oberta que et facilite l'entrada al món plurisignificatiu del *Quixot*, de l'autor, de l'època...; i la present guia vol fer més pràctica i accessible aquesta porta, tot ajudant-te a entendre'l, perquè així iniciis amb més bon peu, i més bona predisposició, la lectura d'aquest llibre. A partir d'ací, només depén de tu que creues el pont que t'hem tendit i faces una entrada triomfal, o que no acabes d'entrar i passes per l'exposició i pel llibre per damunt damunt i «sense pena ni glòria». Al cap i a la fi, un llibre –també aquest que enguany fa quatre-cents anys– es coneix llegint-lo, però si el *Quixot* està considerat per molts el llibre per antonomàsia, també cal conèixer –per a fer-nos la nostra opinió personal– la seua projecció i l'entorn social, ideològic, cultural... que reflecteix i del qual és reflex.

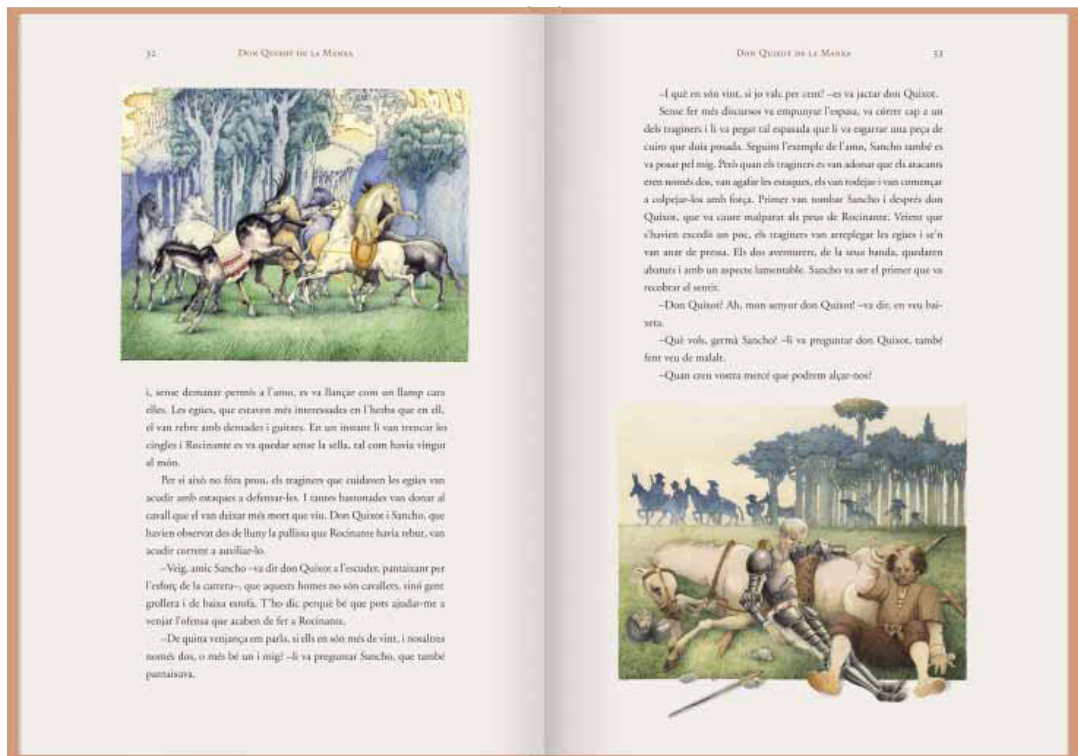
La guia consta de tres parts diferents. En la primera proposem una sèrie d'activitats per a fer en classe abans de la visita. Aquestes activitats, com passa amb les de la tercera part, requereixen un grau alt de tutela per part del professorat, atés que poden resultar més abstractes, complexes, col·lectives... Les set primeres se centren en la recepció i els receptors de l'art, i pretenen fer una avaluació de coneixements previs sobre l'obra, l'autor... i alertar sobre la diferent percepció o valoració –no sempre justa– d'aquests segons les èpoques. L'objectiu es sondejar i reorientar possibles prejudicis, és a dir, donar instruments conceptuals i actitudinals. Pel que fa a l'activitat vuitena, proposa l'autoprovisió del vocabulari previsiblement dificultós en cada panell, de manera que, durant la visita posterior, aquestes paraules resulten familiars o puguen consultar-se a fi que no emboiren el contingut. L'objectiu és preparar l'alumnat per a una millor comprensió lingüística, és a dir, oferir-li eines procedimentals.

En la segona part, les activitats proposades, més breus, senzilles, directes i concretes sobre cada panell, s'hauran de portar a cap, en gran part, durant la visita. Pretenen moure la recerca personal, la capacitat lectora de textos i imatges, a partir de l'observació del que s'exposa en els panells, i la capacitat de sistematització a

Don Quixot de la Manxa

l'hora de consignar la informació, sense oblidar les possibilitats creatives, sobretot pictòriques. Finalment, en la tercera part, que també s'haurà de fer a l'aula i que està en la línia de la primera, busquem que els alumnes amplien, relacionen, valoren i fixen els conceptes.

Només cal afegir que les activitats que presentem són purament orientatives, i, per tant, fóra convenient que el professorat triara les més adequades, tot llevant, afegint o modificant les presents, de manera que resulten oportunes per a les necessitats, gustos i interessos de l'alumnat.

ACTIVITATS ABANS DE LA VISITA

1. Si has llegit el llibre: per què l'has llegit?

.....
.....

Exposa, de forma oral o escrita:

- a) La informació que tingues sobre l'autor, els personatges, l'argument...
- b) La teua opinió raonada sobre el *Quixot*: si t'ha agradat, o no; la seua actualitat; si és un llibre que fa riure o fa plorar...

2. Si no has llegit el llibre: per què no l'has llegit?

.....
.....

Exposa, de forma oral o escrita:

- a) La informació que tingues sobre l'autor, els personatges, l'argument, la valoració, positiva o negativa, que sol fer-se'n...
- b) Si aquesta informació l'has oïda o llegida, i si t'ha arribat del carrer, de la família, de l'escola, de la televisió...

3. Cervantes és conegut pel sobrenom de:

- L'Home de la Manxa*
- El Fugitiu d'Alger*
- El Manc de Lepant*
- El Manc de la Manxa*
- El Cavaller de la Trista Figura*

4. Demuestra si, pel que tu saps, el *Quixot*, des que es va publicar, ha estat un èxit o un fracàs (molts o pocs lectors, bona o mala crítica, molt o poc estudiat, molta o poca projecció, fama...).

.....
.....
.....
.....

5. Creus que, en la seua època, Cervantes va triomfar com a autor i va tenir fama, prestigi, diners, bona vida...? Degué tenir més o menys reconeixement que avui dia?

.....
.....
.....
.....

6. Treball en grup. Aporteu exemples d'escriptors, artistes, savis, inventors... que en vida van passar calamitats i després han aconseguit un gran reconeixement.

7. Debat. És just que molts genis siguen reconeguts –se'ls dediquen carrers, monuments, alabances...– quan han mort, i que en vida siguen ignorats o passen necessitats i penúries?

8. Amb l'ajuda del diccionari, quan et calga, explica, en el teu quadern, el significat de les paraules o expressions següents, que apareixen en el panell que s'indica. Si en fas la consulta mentre visites l'exposició, comprendràs millor algunes idees importants.

Panell 1: *transcendent, delirant, gentilhome, filosòfic, substrat temàtic, secrets arcanos.*

Panell 2: *Àustria menor, a l'imperi espanyol «s'amagava el sol», Estats Pontificis, irònicament, hegemonia, política expansionista, organització en estaments, burgesia, deshonra legal del treball, martell d'heretges, Contrareforma, Renaixement, Barroc, Inquisició.*

Panell 3: *protagonisme de la quotidianitat, indumentària, clergat, «poca sal en la mollera».*

Panell 4: *autoretrat, ànima en pena, pirates barbarescos, apòcrifa, injuriar.*

Panell 5: *alienant, cavaller errant, novel·la de cavalleries, inversemblant, parodiar, tòpics.*

Panell 6: *emblemàtic, boig molt assenyat, mite, realitat prosaica i quotidiana, idealisme, materialista, seny.*

Panell 7: *profecia, gestació, llibres litúrgics, moment propici.*

Panell 8: *satíric, «bodegón».*

ACTIVITATS DURANT LA VISITA

L'exposició *Don Quixot de la Manxa* consta de vuit panells, que has d'observar molt atentament. La teua observació serà més activa, entretinguda i profitosa si, alhora, consultes les informacions i fas les activitats d'aquesta guia, sobretot les d'anotar dates, marcar amb una x, omplir buits, unir conceptes... La resta –aquelles tasques que requerisquen més reflexió, redacció, dibuix...– pot rebre el toc final posteriorment, a partir dels detalls bàsics que hages anotat ací o en el teu quadern de classe.

Abans que comences les activitats, fóra convenient que, en grups de quatre o cinc persones, féreu un recorregut panoràmic, és a dir, que féreu una volta ràpida per tots els panells per fer-vos una idea general del conjunt de l'exposició.

Mentre reculls informació i fas les activitats, és molt important que, si has llegit el llibre, observes les imatges i les frases o citacions del *Quixot* i les identifiques amb el que has llegit, així t'ajudarà a visualitzar-ho i contrastar-ho amb les idees que ja tens sobre els personatges i les situacions que viuen. Si no has llegit la novel·la, les imatges et posaran en situació i t'ajudaran a imaginar el que llegiràs i a gaudir-ne més.

1. Un llibre universal

1.1. Qui i en quin any va triar el *Quixot* com el millor llibre i el més transcendent de la literatura universal?

.....

1.2. Aporta raons per les quals el *Quixot*, després de quatre-cents anys de la seua publicació, es considera que és una novel·la molt moderna.

.....

.....

.....

.....

1.3. Cervantes va morir el mateix any, el mateix mes i quasi el mateix dia que Shakespeare. Copia la data de la mort de Cervantes i digues què es commemora aquest dia.

.....

1.4. Aquesta data es rememora a molts llocs. Com se sol celebrar a l'Estat espanyol?

.....

1.5. El *Quixot* és una novel·la que ha estat adaptada per a joves per moltes editorials. Cita, com a mínim, tres d'aquestes adaptacions.

.....

.....

2. L'Espanya del 'Quixot' (I)

2.1. Miguel de Cervantes Saavedra nasqué el 1547 i va morir el 1616, i durant la seua vida regnaren tres monarques. Ordena'ls cronològicament i anota la paraula 'major' o 'menor' amb què solen denominar-se.

Felip III	Àustria	☐
Carles V	Àustria	☐
Felip II	Àustria	☐

2.2. Quin monarca va organitzar l'esquadra que va véncer els turcs a Lepant?

.....

2.3. Explica per què Felip II va dir: «Jo no vaig enviar les meues naus a lluitar contra els elements».

.....

2.4. Indica les causes per les quals l'economia estava en crisi.

.....
.....

2.5. Digues per què a Espanya es va impedir la difusió de les idees renaixentistes.

.....
.....

2.6. En la llista següent, marca els autors contemporanis de Cervantes.

☐ Camilo José Cela	☐ Pío Baroja
☐ Luis de León	☐ Quevedo
☐ Lope de Vega	☐ Juan de la Cruz

3. L'Espanya del 'Quixot' (II)

3.1. Traça (cadascuna d'un color) la ruta de les tres eixides de don Quixot en el mapa següent:

3.2. Tot i que el *Quixot* no és un llibre de cuina, hi apareixen anomenats molts menjars que, avui dia, encara es cuinen a la Manxa. Cita el nom d'algun i, si els saps, digues-ne els ingredients.

.....
.....

3.3. En el *Quixot* apareixen personatges dels segles XVI i XVII que pertanyen a totes les classes socials. Uneix amb fletxes les dues columnes.

El clergat	Don Fernando
L'alta noblesa	Sancho Panza
El gentilhome empobrit	La neboda
El poble pla	Frares de Sant Benet
La dona	Don Quixot

4. Un viatger dissortat

4.1. Després de llegir l'«Autorretrat de Cervantes», escriu el retrat de l'escriptor amb les teues paraules.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4.2. Cervantes va nèixer a Alcalá de Henares. Digues on es troba aquesta ciutat.

.....

.....

4.3. Durant la seua infantesa, va viatjar d'un lloc a un altre fins que, per fi, es quedà a viure a Madrid. Digues per quines ciutats va viatjar i explica els motius pels quals ho feia.

.....

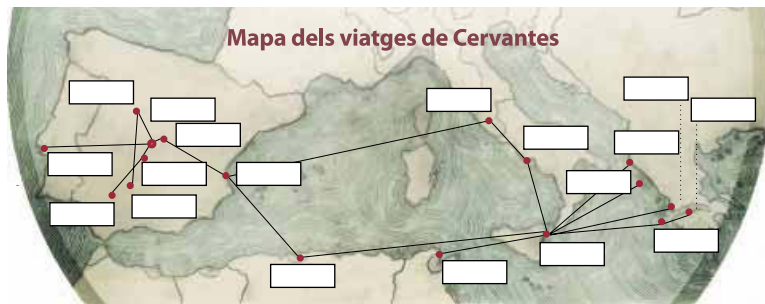
.....

.....

.....

.....

4.4. Observa el mapa del panell i copia en aquest les ciutats per on passà Cervantes.

4.5. Digues què li va passar a la batalla de Lepant, com valorava Cervantes aquesta desgràcia i també la mateixa batalla.

4.6. A la tornada d'Argèlia, com intentà Cervantes guanyar-se la vida?

4.7. Segons el mateix autor, el *Quixot* el va escriure a la presó. En quina ciutat?

---

5. El 'Quixot': l'última novel·la de cavalleries

5.1. Explica què eren les novel·les de cavalleries, quant de temps van ser populars a Europa i quins eren els seus tòpics o motius més habituals.

.....

.....

.....

.....

.....

5.2. Tria, entre les opcions següents, la que tu cregues que contesta millor la pregunta següent:

Amb quina finalitat va escriure Cervantes el *Quixot*?

- Per a riure's dels nobles empobrits manxecs, com don Quixot.
- Per a posar fi als llibres de cavalleries.
- Per a entretenir-se en els viatges.
- Per a adquirir fama.

5.3. Per a ser mereixedor de la seua dama, Dulcinea del Toboso, don Quixot ha de fer penitència. On es retira a fer-la?

.....

5.4. Vetlar les armes, un acte que calia fer per a ser nomenat cavaller, era:

- Fer que les armes pareguen més velles.
- Passar tota la nit sense dormir vigilant les armes.
- Difuminar, desdibuixar, les armes.
- Tapar les armes amb un vel.

5.5. D'acord amb la seua fantasia cavalleresca, calcada dels llibres de cavalleries, don Quixot transforma elements reals en uns altres d'imaginariis:

els molins de vent diu que són

la processó creu que és

la venta pensa que és

les mosses de la venta les veu com

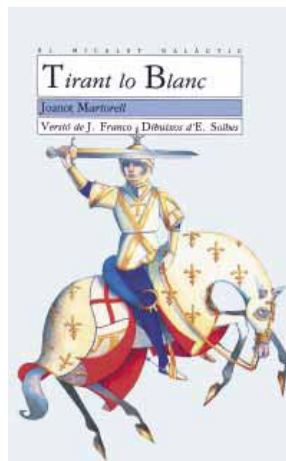
i l'hostaler el tracta com si fóra

5.6. Quan els familiars i amics de don Quixot cremen els llibres de la biblioteca, entre els pocs que no van a la foguera es troba *Tirant lo Blanc*. Amb quines paraules el valoren?

.....
.....
.....

Cita tres raons per les quals el salven.

.....
.....
.....

6. Uns personatges emblemàtics

6.1. Quants personatges apareixen en el *Quixot*?

Dos

Més de dos-cents

Més de cent

Més de cinc-cents

6.2. Anota tres adjectius que definisquen don Quixot.

.....
.....
.....

6.3. Després de llegir l'endevinalla següent de Gloria Fuertes i de solucionar-la, completa l'altra que descriu don Quixot:

*Adivina, adivinanza:
va montado en un borrico
es bajo, gordo y con panza,
amigo de un caballero
de escudo y lanza,
sabe refranes, es listo.
Adivina, adivinanza...
¿Quién es?*

.....

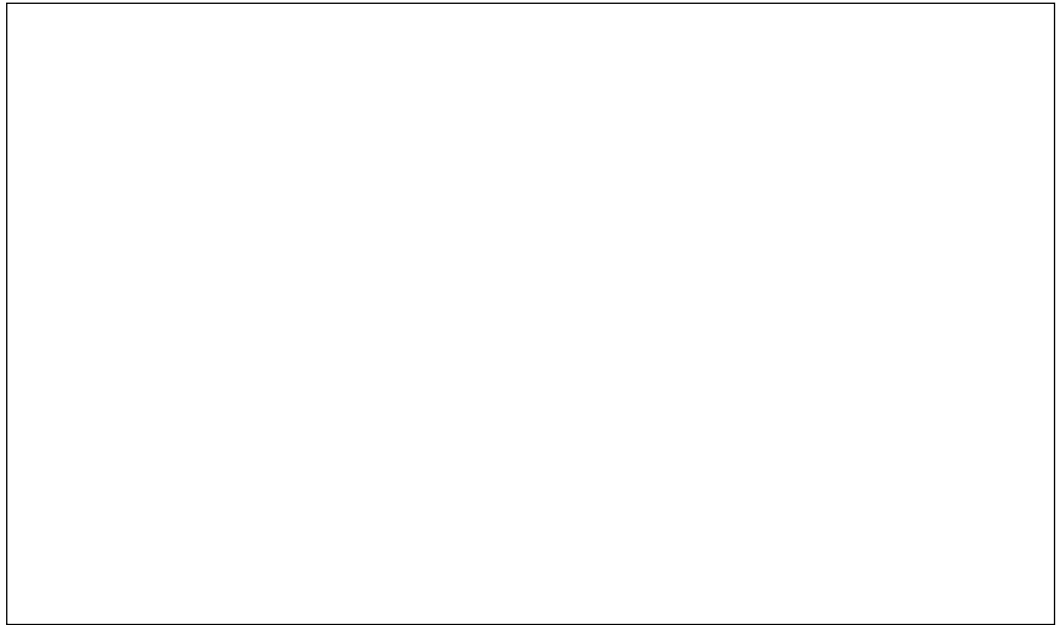
Endevina-ho mot a mot:
va a cavall de Rocinante
als molins pega calbot
.....
..... no és cap borinot
.....
però contra la mort no pot.
Qui és?

Don Quixot

6.4. De segur que has sentit parlar de Sancho Panza i que tens una imatge formada de l'escuder. Dibuixa'l tal com te l'imagines.

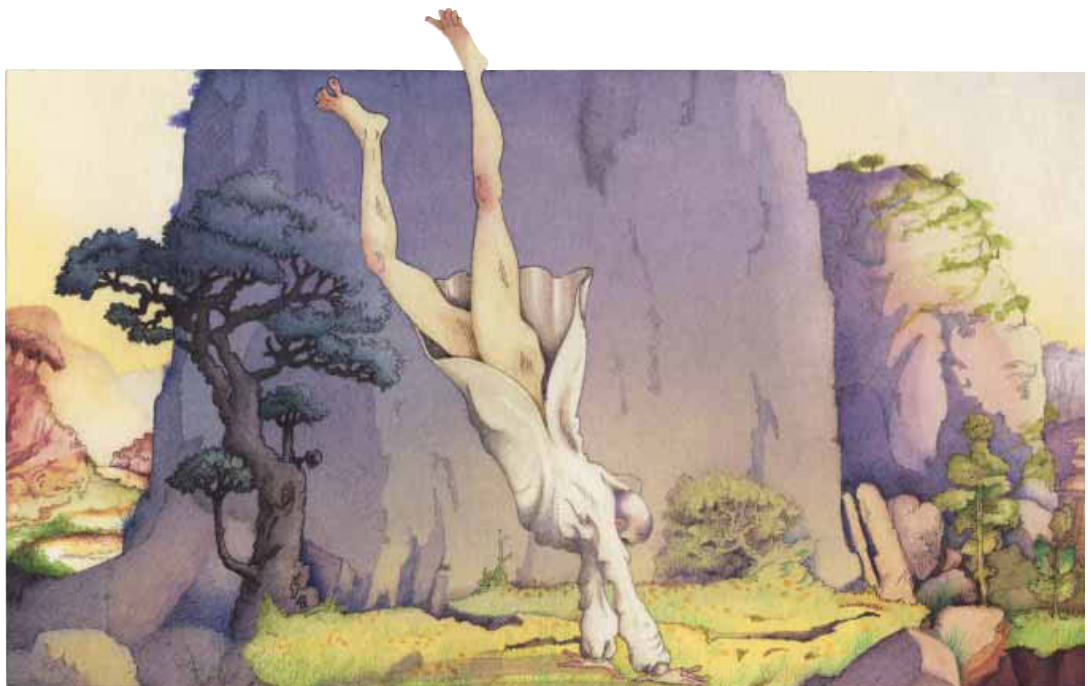
6.5. De tots els personatges que apareixen a continuació, només dos vivien amb don Quixot. Marca'ls amb una creu.

Dulcinea

L'ama

Una neboda

Sansón Carrasco

7. El 'Quixot' en les lletres

7.1. Cervantes, quan va acabar d'escriure *El ingenioso hidalgo don Quijote de La Mancha*, els últims mesos del 1604, buscà un editor que li publicara l'obra. Qui fou aquest editor?

.....

7.2. Marca amb una creu la data en què es publicà la primera part del *Quixot*.

☐ 1721	☐ 1605
☐ 1518	☐ 1622

7.3. Com deus haver vist, també a València, en el mateix any, es va editar el *Quixot*.

a) Copia el text de la inscripció que ens informa d'aquest fet. On es troba la làpida? En quin any i amb quin motiu es va col·locar?

.....

.....

.....

b) On diu la coberta del llibre que estava la impremta en què es va fer aquesta edició?

.....

.....

c) Explica per què es va editar a València i per a quins territoris.

.....

.....

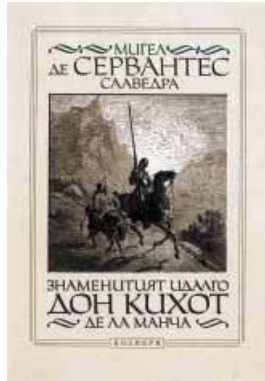
7.4. Enllaça cada una de les primeres traduccions de l'obra amb la data corresponent que apareix en el panell.

A l'anglès	1614
A l'italià	1682
Al francès	1677
A l'alemany	1612

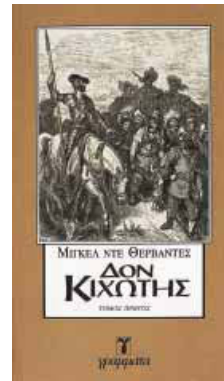
7.5. De les cobertes que apareixen al final del panell, quines et resulten més entenedores? Quines utilitzen l'alfabet llatí? Quines són europees?

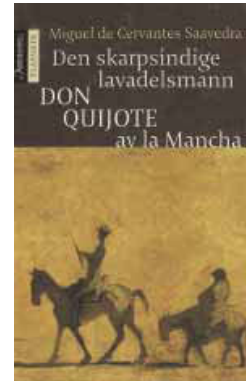
japonés

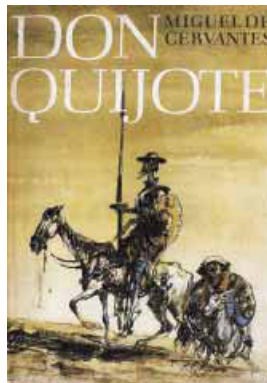
rus

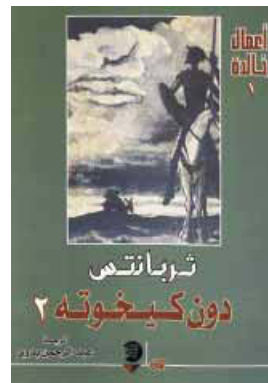
grec

noruec

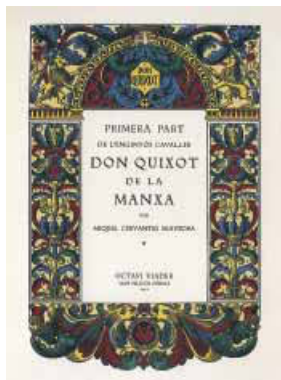
alemany

àrab

coreà

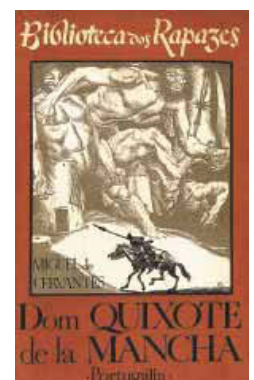
català

xinès

suec

portugués

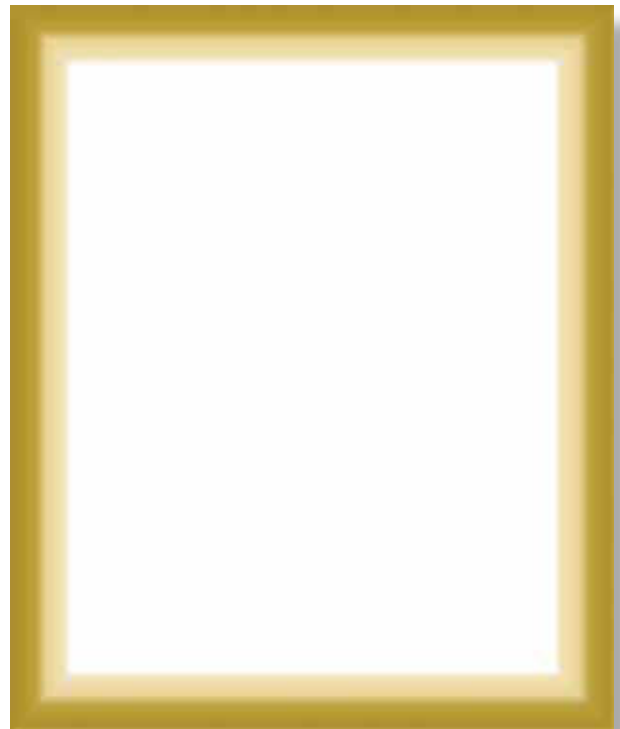
7.6. Numera les cobertes anteriors segons t'hagen agradat, de més a menys atractives, exòtiques...

Don Quixot de la Manxa

8. El 'Quixot' més enllà de les lletres

8.1. Pintors com Picasso han plasmat en els seus quadres la figura de don Quixot i el seu escuder. Ara seràs tu l'artista: copia'l en el marc.

8.2. Anota cada obra en la fila corresponent.

Don Quixote, opus 35, de Richard Strauss / *Don Quichotte*, de Lauritzen / *Don Quijote* (òpera) de Cristobal Halffter / *Don Quijote*, de La Fura dels Baus / *Don Quichotte*, de Jules Massenet / *Morir cuerdo y vivir loco*, de Fernando Fernán Gómez / *Don Quijote* (il·lustracions), de Gustave Doré / *El ingenioso hidalgo de la palabra*, d'Emilio Pascual i Rafael Álvarez el Brujo / *Don Quixot*, de Marc Chagall / *El retablo de las maravillas*, d'Els Joglars / *El caballero don Quijote*, de Gutiérrez Aragón / *Don Quixot*, de Salvador Dalí / *Don Quijote*, d'Orson Welles

Quadre	....
Pel·lícula	....
Obra de teatre	....
Obra musical	....

8.3. Suposem que abans de veure aquesta exposició ja coneixies el nostre cavaller errant. On havies vist el seu dibuix?

.....
.....
.....
.....

8.4. Repassa l'exposició i la teua memòria, i descriu amb paraules o dibuixa, en el quadern, la imatge més coneguda del *Quixot* i que més sol repetir-se en cobertes de llibres, cartells...

8.5. Sancho Panza, en II, Cap. 71 diu: «Yo apostaré que antes de mucho tiempo no ha de haber bodegón, venta ni mesón, o tienda de barbero, donde no ande pintada la historia de nuestras hazañas».

Creus que, amb la seua profecia, va encertar o que exagerava un poc? Justifica la teua resposta.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ACTIVITATS DESPRÉS DE LA VISITA

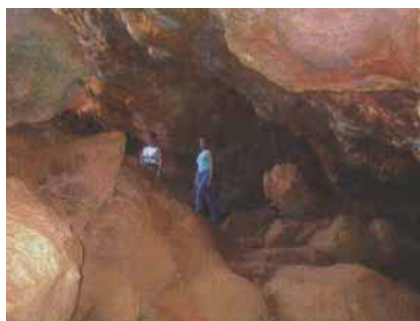
1. Observa aquestes fotografies de rutes del *Quixot*, tria la que t'agradaria fer i explica per què.

Els molins de vent

Sierra Morena

Les Llacunes de Ruidera

Ciutat d'Almagro

Ciutat del Toboso

2. Llig el text següent sobre la popularitat del *Quixot* i fes les activitats que s'hi indiquen.

Hi ha alguna cosa que pugui arribar a comparar-s'hi? [...] Qui té una estatueta d'Èdip? Pot un trobar-se al furiós Orland dibuixat en un cendrer? S'ha vist alguna vegada a una Lady Macbeth adornant un plat soper? O a Tartuf en una samarreta? O una maquineta de fer punta amb la forma de Manon Lescaut? [...] O als germans Karamàzov aguantant llibres? Estic disposat a creure que es podran vendre aquestes coses a Milà, París o Stratford-on-Avon. Però quines d'aquestes figures de la literatura universal podria un reconèixer sense vacil·lació? D'altra banda, a don Quixot, a qui he vist decorant quasi tots aquests objectes, normalment se l'identifica a la primera.

E. C. Riley

«Don Quijote: From Text to Icon»

- a) Recorda amb quin panell o panells de l'exposició es relaciona més.

.....

- b) Indica els aspectes o objectes que l'esmentat panell cita o mostra que el text:

–Repeteix: .....

–Afig: .....

–No anomena: .....

- c) Explica amb les teues paraules la idea principal del text i el teu acord o desacord amb aquesta idea.

.....
.....
.....
.....

d) Relaciona amb fletxes cada obra amb el seu lloc d'origen:

<i>Èdip</i>	França
<i>Orland el Furiós</i>	Anglaterra
<i>Macbeth</i>	Itàlia
<i>Tartuf</i>	Rússia
<i>Manon Lescaut</i>	Grècia
<i>Els germans Karamàzov</i>	França

e) Per quina raó l'autor del text cita aquests personatges?

.....

.....

3. Llig aquest text de Hemingway i, en acabant, prenent la notícia com a model, redacta'n una altra d'una de les aventures que conegues del *Quixot*.

És magnífic posar els clàssics a l'abast de l'home de negocis cansat o retirat [...]. Però encara hi ha una manera més ràpida de presentar l'assumpte als qui han de córrer mentre lligen: reduir tota la literatura a titulars de premsa, seguits d'una xicoteta nota que en resumisca l'argument. Per exemple, el *Quixot*:

Cavaller dement en una lluita especial

Madrid, Espanya
(Agència de Notícies Clàssiques)
(Especial)

S'atribueix a histerisme de guerra l'estranya conducta de don Quixot, un cavaller que ahir de matí va ser arrestat mentre «combatia» amb un molí. Quixot no va saber donar una explicació als seus actes.

Ernest Hemingway. «Com condensar els clàssics»
The Toronto Star Weekly (20-08-1921)

4. **Treball en equip.** Com ens mostren el text i l'exposició, la iconografia sobre el *Quixot* és molt abundant: personatges, paisatges i objectes de la novel·la han estat plasmats en dibuixos, pintures, escultures... des de les artístiques fins a les comercials. Per a completar el que ja hem vist i reflectir el món novel·lesc que Cervantes va crear, podeu organitzar una exposició amb objectes i productes més o menys quotidians, obres plàstiques, referències musicals, teatrals, etc.
5. **Debat.** Demostreu si el *Quixot* és un llibre més llegit que conegut o al contrari. A banda d'opinions personals, textos i altres informacions, us pot ajudar fer una enquesta en què pregunteu, als companys i a les persones del vostre entorn familiar, entre altres aspectes, qui el coneix i qui l'ha llegit.
6. Amb l'ajuda del diccionari, quan et calga, explica, en el teu quadern, a què fan referència cada un d'aquests títols o subtítols que apareixen en el panell que s'indica. Aclarir el significat t'ajudarà a recordar millor les idees importants de l'exposició:
  - Panell 1: *Un llibre universal.*** *Una novel·la divertida i molt més.*
  - Panell 2: *Del vast imperi a la creixent decadència. Lepant i l'Armada Invencible: de l'última gran victòria a la primera gran derrota. Una organització social anquilosada. Economia: moltes despeses i pocs ingressos. Religió: Espanya, 'martell d'heretges'. El Segle d'Or de la cultura.***
  - Panell 3: *El protagonisme de la quotidianitat. Un menjar perdurable. Vestits amb literatura. Una geografia recognizable.***
  - Panell 4: *Un viatger dissortat.*** *Pelegrí sense descans. Un retrat incert immortalitzat amb paraules. Una infantesa desarrelada. Entre la llibertat del Renaixement i la captivitat algeriana. Un triomf tardà i amb molt de treball.*
  - Panell 5: *El 'Quixot': l'última novel·la de cavalleries.*** *Contra una literatura alienant i desbaratada. Un ambient novel·lesc. L'amor de la dama. La vetla de les armes. L'ajuda desinteressada al necessitat. Els gegants i altres forces del mal.*
  - Panell 6: *Uns personatges emblemàtics.*** *Diverses cares de la realitat i de la fantasia. Un boig molt assenyat. Un amor de novel·la. Un escuder pràctic al servei de l'ideal. Del costat del seny. Del costat de la bogeria.*
  - Panell 7: *El 'Quixot' en les lletres.*** *Una profecia feta realitat. Gestació de les primeres edicions. Èxit primerenc. Primeres traduccions. El 'Quixot' al món.*

Panell 8: El 'Quixot' més enllà de les lletres. La visió de futur de Sancho. Imatges visuals. Imatges sonores. Una imatge a l'abast de tots.

7. **Quixot en línia.** Per grups, distribuïu-vos les pàgines web següents. Després de la consulta, expliqueu als companys quina informació hi trobaran i digueu quina és la que més us ha agradat i per què.

1. <http://www.donquijotedelamancha2005.com>
2. <http://www.quijote.tv/index.htm>
3. <http://www.proyectoquijote.com>
4. <http://cvc.cervantes.es/obref/quijote/>
5. <http://www.madridejos.net/molino.htm>
6. <http://www.donquijoteporelcampodemontiel.net/>
7. <http://www.ucm.es/info/especulo/bquijote/>
8. <http://www.castillalamancha.es/clmquijote/home/home.asp>
9. <http://www.cervantesvirtual.com/IVCentenario/>
10. <http://www.csd.l.tamu.edu/cervantes/V2/index.html>
11. <http://www.escribeyloedito.com/k9quijo.htm>

